

Karolina Pszczoła

ODPUKAĆ W NIEMALOWANE,

czyli

w praktyce

Podręcznik do nauki języka polskiego
Perspektywa kulturowa

POZIOM ZAAWANSOWANY

Karolina Pszczoła

“

ODPUKAĆ
W NIEMALOWANE,
CZYLI POLSKA
W PRAKTYCE

”

PODRĘCZNIK JĘZYKA POLSKIEGO
Z PERSPEKTYWY KULTUROWEJ
(poziom zaawansowany)

Tytuł: *Odpukać w niemalowane, czyli Polska w praktyce*
Podręcznik języka polskiego z perspektywy kulturowej (poziom zaawansowany)

Copyright © 2026 Karolina Pszczoła

Wszelkie prawa zastrzeżone. Żadna część niniejszej publikacji nie może być powielana, przepisywana, zapisywana w systemach odczytu lub przesyłana w jakiegokolwiek formie lub jakąkolwiek drogą bez uprzedniej zgody wydawcy.

Redakcja: Anna Wołodko
Korekta: Justyna Topolska
Skład: Joanna Bianga

ISBN: 978-83-982198-0-8

Wydanie I

Spis treści

Wstęp	5
CZĘŚĆ I.	
KODY KULTUROWE I (RE)SENTYMENTY	7
Mit jednorodności – wygodne uproszczenie	8
Klucz	17
Między Wschodem a Zachodem. O aspiracjach i kompleksach	19
Klucz	27
Folwark w głowie (o tym, kto tu jest panem i dlaczego serial <i>1670</i> to nie żart)	29
Klucz	38
Polskie serce romantyczne	40
Klucz	49
Jak trwoga, to do Boga. Rola kościoła w życiu Polaków	51
Klucz	61
Dawniej to było... – czyli Polaków tęsknota za PRL-em	62
Klucz	70
CZĘŚĆ II.	
POLSKA CODZIENNOŚĆ, KTÓRA ZASKAKUJE	72
Buty na wycieraczce. Najdziwniejsze zwyczaje i przesady	73
Klucz	81
Mistrzostwa świata w narzekaniu	82
Klucz	91
Pani w okienku. O urzędach, procedurach i... teczkach	93
Klucz	101
Czy czas po polsku pędzi?	103
Klucz	110
Plażing, smażing, parawaning. Jak odpoczywają Polacy?	112
Klucz	121
Betonowy krajobraz	123
Klucz	131
Rytuały pamięci: Wszystkich Świętych & Dziadów	133
Klucz	141

CZĘŚĆ III.

POLAK W FORMIE (NORMIE)?	143
Pracownicy kontra Janusze biznesu	144
Klucz	154
Z prawem w zgodzie czy na bakier?	156
Klucz	164
Polskie ciało – terytorium norm, sporów i granic	166
Klucz	175
Amol czy aspirynka, czyli Polak w kolejce po zdrowie	177
Klucz	186
Polak na kozetce	188
Klucz	197
Genetyczny obraz Polaka	199
Klucz	210

CZĘŚĆ IV.

W POLSKIM DOMU, W POLSKIEJ RODZINIE	212
Miłość po polsku. Jak randkujemy, flirtujemy i jak się pobieramy	213
Klucz	224
„Zastaw się, a postaw się”. O imprezach po polsku	226
Klucz	235
Nie ma cwaniaka nad Warszawiaka. Stereotypy o Polsce i Polakach	237
Klucz	246
Polska emigracyjna – serce w kraju, życie za granicą	248
Klucz	258

CZĘŚĆ V.

POLSKA W AKCJI (NAUKA, KULTURA, ROZRYWKA)	259
Wynałazki, o których mało kto wie	260
Klucz	269
Dlaczego Słowacki wzbudza w nas zachwyt i miłość?	271
Klucz	280
W kinie w Lublinie, czyli krótka historia polskiego filmu	282
Klucz	290
Przychodzi baba do lekarza – co śmieszy i żenuje Polaków	292
Klucz	301
Nie tylko bigos. Kulinarna podróż po Polsce	303
Klucz	314
Może byśmy coś poszpuncili – czyli myśli o języku polskim	316
Klucz	327

Buty na wycieraczce. Najdziwniejsze zwyczaje i przesady

Polacy słyną z gościnności – i nie jest to tylko stereotyp, bo w wielu domach, szczególnie w mniejszych miejscowościach, naprawdę można liczyć na serdeczne przyjęcie, pełen stół i gotowość do dzielenia się tym, co mamy najlepszego. Nie wszędzie jednak na wizytę czeka się z otwartymi ramionami, a przyjście do kogoś bez zapowiedzi wydaje się niezwykle kłopotliwe. Co więcej, już w progu, a ściślej mówiąc tuż za nim, natknąć się możemy na nieoczekiwane, i pewnie często niezbyt miłe, niespodzianki.

Polski gospodarz oczekuje od swojego gościa, że ten natychmiast po wejściu do domu czy mieszkania zdejmie buty. Być może dla cudzoziemców ze słowiańskim pochodzeniem oczekiwanie to nie dziwi, obcokrajowiec z innego kręgu kulturowego może jednak przeżyć niemały szok. Problemów nastręcza tutaj nie tyle może sam fakt, ile jego skrzętnie skrywana obligatoryjność: gospodarz mówi przecież dziwnie podwyższonym tonem (czy chce, aby usłyszeli go sąsiedzi?): „Nie trzeba! Nie zdejmuj butów”, patrząc jednocześnie z bólem w oczach na najdrobniejsze zabrudzenia na lśniącej podłodze. Słowa nie współgrają z mimiką twarzy, a nieobeznany przybysz z niepokojem rozgląda się we wszystkie strony, szukając jakiejś deski ratunku. Powiedzmy sobie zatem wprost: tak, należy zdjąć buty, choćby nie wiem jak i kto temu zaprzeczał. Sami też zdejmujemy. Takie mamy standardy.

Elementem polskiego *savoir vivre* jest także... zmuszanie gości do jedzenia, nawet jeśli ci przyszli tuż po obiedzie. Polską miłość z powodzeniem mierzyć można w kaloriach. Punktem honoru niemal każdej polskiej pani domu jest upewnienie się, że nikt nie wyszedł spod jej opieki głodny, zaś chętnie zajądanie się przez odwiedzających jest dla niej dowodem nie tylko spełnionej misji, a i szczególnych walorów jej własnej kuchni. Wierz mi, nie chcesz być winien tej kręcącej się w oku gospodyni łezki rozpacz, kiedy wypowiada „Nie smakuje ci?”. Nie odmawiaj zatem dokładki, w najgorszym razie weź kawałek serniczka „na drogę”, jeśli tylko nie jest to dla ciebie zbyt duże (i niezdrowe) poświęcenie.

Smiles in Polish, czyli internetowy mem przedstawiający człowieka z obojętną lub nawet niezadowoloną miną, zrobił niedawno furorę w sieci nie bez kozery. Na polskich ulicach próżno szukać witających i opowiadających tym samym radośnie każdemu przechodniowi uśmiechów. W windzie obowiązuje rytualne milczenie, w autobusie – wzrok wbity w szybę. Kiedy obcokrajowiec z Ameryki próbuje się uśmiechnąć do nieznajomego, dostaje w zamian spojrzenie mówiące: „Czegoś ode mnie chcesz?” ewentualnie „Czy mam jedzenie między zębami?”. Dla Polaków uśmiech to gest zaufania, a nie codzienna ozdoba twarzy. Dlatego trzeba na niego zapracować – najpierw pogadać o pogodzie, zdrowiu i rosnących cenach. Dopiero potem można się uśmiechnąć. Ale bez przesady.

Zasada jest prosta: nie chwal dnia przed zachodem słońca, nie zapeszaj. A jeśli już ci się zdarzy, sięgnij po broń ostateczną, narodowy mikroegzorcyzm: odpukaj w niemalowane! Niech nie zdziwi cię przybyszu, trzykrotne stuknięcie w blat stołu, drzwi albo – z braku laku – w głowę kolegi. Odpukuje się (trzy razy!), by zapobiec złemu losowi, który się niechcący „wywołało”. Odpukiwanie to nic innego jak forma przesady, mająca na celu oddalenie potencjalnej przyszłej porażki, zwłaszcza po wspomnieniu o sukcesie lub dobrym stanie rzeczy.

Repertuar innych zakazów i nakazów przekazanych nam przez naszych przodków prezentuje się następująco: nie siadaj na rogu, bo zostaniesz starą panną (zgroza!), nie gwizdaj w domu, bo wywołasz złe

duchy, nie przechodź pod drabiną, bo spotka cię nieszczęście, na widok kominiarza złap się za guzik, bo to z kolei zagwarantuje ci powodzenie. Ludowe wierzenia pełne były także swoistych znaków i magicznych przedmiotów – jedne ostrzegały nas przed czyhającym niebezpieczeństwem, inne napępiały radością oczekiwania, a jeszcze inne pełniły funkcję amuletów. Łuska karpia noszona w portfelu zapewniała dobrobyt i chroniła przed kradzieżą; rozsypanie soli zapowiadało kłótnię, rozbicie lustra aż siedem lat nieszczęścia. Śluby bierzemy w miesiącu z literą „R” w nazwie, bo to gwarantuje udane małżeństwo. Pieczenie w lewym uchu oznaczało, że ktoś ciepło o nas myśli, w prawym, że nas obgaduje. Swędzenie prawej ręki wieszczło przyływ gotówki, prawej zaś – spotkanie.

Jednakże ani nawet czerwona wstążka, chroniąca przed złym spojrzeniem i urokiem, ani żadna inna pogańska czy chrześcijańska siła nie była w stanie obronić przed dwoma najgorszymi demonami naszych babek, ciotek, a bywa że i matek: przed przeciągiem i siedzeniem na zimnym. Niech pierwszy rzuci kamieniem rodak, który ni razu nie usłyszał ostrzeżenia vel groźby: „Bo cię przewieje”, „Nie siedź na zimnym, bo dostaniesz wilka”, wypowiedzianej tonem nieznoszącym sprzeciwu, z mieszaniną troski i apokaliptycznego przekonania, że oto właśnie waży się nie tylko twoje zdrowie, a i być może przyszłość narodu. Przeciąg i zimne podłoże w polskim imaginarium to bowiem nie zjawiska fizyczne, a nadprzyrodzone istoty, niewidzialni zabójcy czający się na granicy światów.

W XXI wieku, w zglobalizowanym, wirtualnym świecie, w którym wszystko można zamówić, policzyc i przeanalizować, wciąż chwytny się za guzik, gdy mija nas kominiarz. Pod warstwą technologii i nowoczesności pozwalamy sobie wierzyć, że drobny gest może przynieść szczęście, ochronić przed złem, zatrzymać los na chwilę. Może to tęsknota za prostotą, za światem, w którym reguły były jasne, a rytuały – choć irracjonalne – dawały poczucie bezpieczeństwa. Mimo smartfonów, sztucznej inteligencji i lotów w kosmos, czasem wciąż potrzebujemy wyszeptać zaklęcie, zachować dawny zwyczaj. Bo właśnie w tych drobiazgach przemyka coś bardzo ludzkiego – nasze pragnienie sensu i szczypta magii w codzienności. Niezwykłe.

ĆWICZENIE 1.

Odpowiedz na pytania pełnymi zdaniami.

1. W jaki sposób autor pokazuje sprzeczność między słowami gospodarza a jego zachowaniem w drugim akapicie?
2. Co w polskiej kulturze oznacza naleganie, by gość coś zjadł?
3. Jaką funkcję pełni odpukiwanie (stukanie) w niemalowane?
4. Jakie ludowe wierzenia i przesady zostały wymienione w tekście?
5. Co, zdaniem autora, mówią o Polakach drobne rytuały i przesady obecne w codzienności?

ĆWICZENIE 2.

Uzupełnij zdania wyrażeniami z ramki. Uwaga: wyrażenia mogą wymagać zmiany formy. Jeden wyraz jest zbędny.

robić furorę • stanowić wyzwanie • konsekwentnie • budzić zdziwienie • deska ratunku • dokładka
• na drogę • natknąć się • efektownie

1. Wizyta bez zapowiedzi może _____ dla gospodarza, zwłaszcza jeśli nie jest on na nią przygotowany.
2. Cudzoziemiec może się zdziwić, gdy już w progu _____ na buty stojące przy wycieraczce.
3. Gospodarze często _____ ukrywają swoje prawdziwe oczekiwania wobec gości.
4. Wyrażenie „smiles in Polish” _____ w Internecie, ponieważ jest bardzo wyraziste i trafnie oddaje pewien stereotyp.
5. Polska powściągliwość w okazywaniu emocji może _____ u obcokrajowców.
6. Jeśli gość nie chce kolejnej porcji sernika, to może przynajmniej wziąć kawałek _____.
7. Odmowa jedzenia bywa ryzykowna, dlatego czasem lepiej przyjąć choć symboliczną _____.
8. W takiej sytuacji brak znajomości zwyczajów może być jedyną _____, która pozwala uniknąć niezręczności.

ĆWICZENIE 3.

Przekształć zdania tak, aby zachowały sens, używając słowa w nawiasie. Dokonaj tylko niezbędnych zmian.

1. Jeżeli nie ma drewnianego stołu, Polacy odpukują w laminat, a jeśli nie pozostanie już nic innego, to nawet we własną głowę. (EWENTUALNIE)

2. Ponieważ brakuje nam właściwego narzędzia, zmuszeni jesteśmy do użycia tego, które mamy. (Z BRAKU LAKU)

3. Na myśl o staropanieństwie, z którym wiązano siedzenie na rogu stołu, włos jeżył się na głowie. (ZGROZA)

4. Pieczenie w prawym uchu miało oznaczać, że ktoś mówi o nas za naszymi plecami. (**OBGADY-
WAĆ**)

5. Swędzenie dłoni interpretowano kiedyś jako zapowiedź pieniędzy lub spotkania. (**WIESZCZYĆ**)

6. Miałem poczucie, że za tymi drzwiami właśnie decyduje się o mojej dalszej przyszłości w tej firmie. (**WAŻYĆ SIĘ**)

7. Kwestia przygotowania jedzenia dla gości miała kluczowe znaczenie dla każdej tradycyjnej gospodyni. (**PRIORYTETOWY**)

8. Lubimy, kiedy wszystko przebiega zgodnie z naszymi oczekiwaniami. (**MYŚLI**)

ĆWICZENIE 4.

Połącz czasownik z lewej kolumny z odpowiednim rzeczownikiem z prawej kolumny tak, aby utworzyć poprawne i naturalne związki wyrazowe.

1. Żywić	A. formalności
2. Wytoczyć	B. pozory
3. Rzucić	C. lekcję
4. Stwarzać	D. krytyce
5. Poddawać	E. proces
6. Nawiązać	F. cień

7. Dopełnić	G. urazę
8. Ponieść	H. nić porozumienia
9. Wywrzeć	I. zobowiązanie
10. Rozwiać	J. klęskę
11. Zaciągnąć	K. wpływ
12. Wynieść	L. wątpliwości

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.

ĆWICZENIE 5.

Dopasuj słowo do definicji. Połącz wyrazy z odpowiednimi definicjami.

A. zapeszać	1. _____ – niewielka rzecz, detal, coś pozornie mało ważnego
B. czyhać	2. _____ – ruch powietrza w pomieszczeniu, uznawany przez wiele osób za szkodliwe
C. przeciąg	3. _____ – znajdować się w ukryciu i gotowości do ataku lub pojawić się w nieoczekiwanym momencie
D. drobiazg	4. _____ – mówić o czymś zbyt wcześnie i w ten sposób sprowadzić nieszczęście
E. nastroczać	5. _____ – powodować, dostarczać, nasuwać (np. kłopoty, pytania)
F. skrzątnie	6. _____ – bardzo dokładnie, z dużą starannością i uwagą
G. nie bez kozery	7. _____ – nieprzypadkowo, z wyraźnego powodu, celowo
H. przeoczyć	8. _____ – nie zauważyć czegoś, pominąć przez nieuwagę

ĆWICZENIE 6.

Poniższy akapit zawiera 10 błędów leksykalnych, gramatycznych bądź logiczno-składniowych. Znajdź je i popraw.

Wiekami ludzie przypisują minerałom magiczne właściwości, choć nie każdy jest obeznany na ich ukrytej symbolice. Na przykład szmaragd, która uosabia płodność i regenerację, jest ceniony od starożytności. Z kolei ametyst zaleca się nosić tak długo, aż nie odzyska się wewnętrznej równowagi. W niektórych kręgach kulturowych podarowanie komuś czarnego berylu mogło być traktowane pechowym znakiem, zwiastującym nieszczęście. Mimo naukowego podejściu do współczesnej geologii, wielu ludzi nadal wierzy w moc talizmanów, lecz unika mówić na głos o swoich przekonaniach. Te szlachetne minerały mają niezwykle efektywny wygląd, co od lat wzbudza zainteresowanie dla kolekcjonerów na całym

ĆWICZENIE 10.

Przedyskutuj w grupie.

1. Czy wierzysz w przesady, nawet „trochę”? W jakich sytuacjach?
2. Czy drobne rytuały (np. odpukiwanie) to jeszcze zabawa, czy takie zachowania mogą stanowić jakieś realne zagrożenie?
3. Czy nowoczesność (technologia, nauka) rzeczywiście eliminuje przesady, czy tylko je zmienia?

ĆWICZENIE 11.

Napisz tekst na jeden z tematów.

1. „Czy przesady to tylko zabawny relikty przeszłości, czy może ważny element kultury codziennej?”. Napisz tekst argumentacyjny na około 220 słów, odwołaj się do treści tekstu, własnych obserwacji i doświadczeń.
2. Napisz sprawozdanie z warsztatów dotyczących symboli kulturowych i ich znaczenia na około 180 słów.

ĆWICZENIE 12.

Projekt międzykulturowy: „Małe rytuały, wielkie znaczenia”. Pracujcie w parach lub małych grupach (najlepiej międzynarodowych).

1. Przygotuj listę 3 przesądów lub codziennych rytuałów ze swojego kraju. Przy każdym zapisz: kiedy się go stosuje; co oznacza; czy ludzie traktują go poważnie, czy raczej z przymrużeniem oka.
 2. Porównajcie swoje listy: co jest podobne, co wydaje się dziwne dla innych, które zwyczajnie pełnią podobną funkcję (np. ochrona przed pechem)?
 3. Zastanówcie się: czy te rytuały bardziej porządkują rzeczywistość, czy raczej dają poczucie kontroli?
-

Klucz

Ćwiczenie 1.

💡 Odpowiedzi są modelowe/przykładowe.

1. Autor pokazuje tę sprzeczność poprzez zestawienie słów i mowy ciała gospodarza – mówi on, że nie trzeba zdejmować butów, ale jednocześnie patrzy wilkiem na zabrudzenia i wyraźnie tego oczekuje.
2. Naleganie na jedzenie jest wyrazem troski, gościnności i chęci okazania serdeczności, a także dowodem, że gospodarz dobrze wywiązuje się ze swojej roli.
3. Odpukiwanie ma funkcję ochronną – ma zapobiec pechowi i „odwołać” potencjalne nieszczęście po wypowiedzeniu czegoś pozytywnego.
4. W tekście pojawiają się m.in. przekonania o tym, że nie wolno siadać na rogu stołu, gwizdać w domu czy przechodzić pod drabiną, a także że kominarz przynosi szczęście, a rozsypanie soli zwiastuje klótnię.
5. Autor sugeruje, że świadczą one o potrzebie porządku, kontroli i sensu, a także o tym, że nawet w nowoczesnym świecie ludzie nadal potrzebują symboli i rytuałów.

Ćwiczenie 2.

1. stanowić wyzwanie
2. natknąć się
3. konsekwentnie
4. zrobiło furorę
5. budzić zdziwienie
6. na drogę
7. dokładkę
8. deską ratunku

Ćwiczenie 3.

1. Jeżeli nie ma drewnianego stołu, Polacy odpukują w laminat, ewentualnie we własną głowę.
2. Z braku laku zmuszeni jesteśmy do użycia tego narzędzia, które mamy.
3. Na myśl o staropaniństwie, z którym wiązano siedzenie na rogu stołu, ogarniała zgroza.
4. Pieczenie w prawym uchu miało oznaczać, że ktoś nas obgaduje.
5. Śwędzenie dłoni miało wieszczyć / wieszczyło pojawienie

się pieniędzy lub spotkania.

6. Miałem poczucie, że za tymi drzwiami właśnie waży się moja dalsza przyszłość w tej firmie
7. Kwestia przygotowania jedzenia dla gości miała charakter priorytetowy dla każdej tradycyjnej gospodyni.
8. Lubimy, kiedy wszystko przebiega / idzie po naszej myśli.

Ćwiczenie 4.

1-G, 2-E, 3-F, 4-B, 5-D, 6-H, 7-A, 8-J, 9-K, 10-L, 11-I, 12-C

Ćwiczenie 5.

1-D, 2-C, 3-B, 4-A, 5-E, 6-F, 7-G, 8-H

Ćwiczenie 6.

1. wiekami → od wieków
2. obeznany na → obeznany w
3. szmaragd, która → który
4. aż nie odzyska się → aż odzyska się / póki nie odzyska się
5. pechowym znakiem zwiastującym → jako pechowy znak zwiastujący
6. podejściu → podejścia
7. unika mówić na głos → mówienia na głos
8. efektywny → efektowny
9. zainteresowanie dla kolekcjonerów → zainteresowanie kolekcjonerów
10. polega w → polega na

Ćwiczenie 7.

1- d, 2-b, 3-b, 4-a, 5-c, 6-a, 7-a, 8-b, 9-c, 10-a

Ćwiczenie 8.

1. znaczeniu
2. czystości
3. powodzenia
4. gwarancję
5. działaniu
6. umieraniem
7. końcem
8. dotknięcie
9. oswajania
10. przyzwyczajenia

Ćwiczenie 9.

1. wszak, 2. mimo że, 3. tudzież, 4. wskutek, 5. ilekroć, 6. jako że, 7. bowiem, 8. choć, 9. dopóki, 10. zamiast